

ОЦЕНКА ПО ДОБИВ И СТАБИЛНОСТ НА ПЕРСПЕКТИВНИ ЛИНИИ ПШЕНИЦА

Дочка Димова¹, Мая Димитрова¹, Гинка Рачовска²

¹ Аграрен Университет, Пловдив

² Институт по растителни генетични ресурси, Садово

Резюме

Димова, Д., М. Димитрова, Г. Рачовска, 2006. Оценка по добив и стабилност на перспективни линии пшеница.

Изследването е проведено през периода 2000-2005 г. в Учебно-опитното поле на катедрата по "Генетика и селекция". Изпитвани са седем перспективни линии пшеница по блокова схема в 4 повторения с големина на опитната парцелка 10 m². Целта на изследването е да се оценят по добив, стабилност на добива и по някои важни количествени признаци проучваните линии, сравнявайки ги със стандартния сорт "Садово 1". Чрез прилагането на биометричен и кластърен анализи и чрез определяне на индекса на стабилност на добивите е установено, че линия 12302097 се отличава с по-добра характеристика по проучваните признаци спрямо "Садово 1", както и с по-висок и стабилен добив, независимо от различията в климатичните условия през годината.

Ключови думи: Пшеница, Кластърен анализ, Стабилност на добива

Abstract

Dimova, D., M. Dimitrova, G. Rachovska, 2006. Evaluation of yield and stability of perspective wheat breeding lines.

The studies were conducted in the Experimental field of the Department of Genetics and Plant Breeding – Agricultural University, Plovdiv during the period 2000-2005. Seven new breeding lines were investigated using block design with 4 replications and 10 m² plot size. The aim of the investigation was to estimate lines by yield, stability and some important traits using "Sadovo 1" as a standard. Applying biometrical and cluster analyses and determining index of yield stability, it was established that breeding line N 8 had better traits in comparison to the standard cultivar "Sadovo 1", as well as higher and stabile yields regardless of differences in the climatic conditions of the years.

Key words: Wheat - Cluster analysis - Yield stability

УВОД

Основна цел на всяка селекционна програма е създаването на сортове, съчетаващи в себе си висок продуктивен потенциал и добри качествени показатели при различни екологични условия, както и определена устойчивост на болести, неприятели и плевели. От особена важност е новосъздаваните сортове да са с

повишена пластичност и стабилност, което би бил добър атестат за тяхното относително постоянство в проявлението на генетическите им възможности за добив и качество.

Както посочва в разработките си Allard and Bradshaw (1964) сортовете, които проявяват добра генотипна продуктивност при различни климатични условия се характеризират с по-добра обща приспособимост.

Според изследванията на Колев (1988) и Пенчев и др. (2005) най-голямо влияние върху растежа, развитието и добива при пшеницата оказват метеорологичните условия през стопанските години.

Целта на настоящото изследване е да се оценят по добив, стабилност на добива и по някои важни количествени признаци седем новоселекционирани линии пшеница във връзка с предлагането им за Държавно сортоизпитване или включването им в бъдещи селекционни програми.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

През периода 2000-2005 г. в Учебно опитното поле на катедрата по "Генетика и селекция към Аграрен Университет – гр. Пловдив е провеждан конкурсен сортов опит със седем перспективни линии пшеница и сорт "Садово 1". Опитите са залагани по блокова схема в 4 повторения с големина на реколтната парцелка 10 m².

Всяка година е отчитан видовия състав и плътността на плевелите и степента на нападение при различните генотипове. Видовият състав е определен по окомерния метод, а степента на заплевеляване по количествения метод на 20-тия ден след третиране. Всички генотипове пшеница бяха пръскани с Дерби 5ml/da във фаза братене на културата.

През отделните години са вземани проби от по 30 растения за вариант и са анализирани по отношение на признаците: височина на растението, обща братимост, дължина на централния клас, брой зърна в централния клас, тегло на зърното от централния клас и тегло на зърното от растение. Намерени са средните стойности по варианти, техните грешки, показателите на точност и вариационните коефициенти. Преценена е и доказаността на разликите по признаци спрямо стандарта "Садово 1" чрез t критерия на Стюдент (Шанин, 1977).

Използвайки осреднените данни за добива и признаците, които го характеризират е извършено кластериране на проучваните генотипове. Приложена е компютърната програма SPSS, като групирането на вариантите е чрез определяне на Евклидовото разстояние между два обекта (Haig et al., 1987).

Изследваните генотипове са оценени комплексно под добив и стабилност, прилагайки параметъра на Kang (1993) – Yield Stability (Ys(L)).

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

В таблица 1 са представени резултатите от проведения биометричен анализ на проучваните генотипове по отношение на признаците: височина на растението, обща братимост, дължина на централния клас, брой и тегло на зърното от централния клас и тегло на зърното от растение. За всички изпитвани варианти намерените показатели за точност (Sx%) са в допустими граници до 5%, което е гаранция, че анализираниите проби са представителни и отразяват достатъчно вярно проучваните признаци. Същото се отнася и за изчислените вариационни коефициенти. Като относително по-вариабилни се очертават признаците обща братимост, тегло на зърното от централния клас и от растение, независимо то проучвания генотип.

По отношение на признака височина на растението линиите 12401096, 12603096, 12501095 и 12302097 са доказано по-ниски от сорт "Садово 1". Тъй като стремежът

е да се създават по-нискоствълблени сортове заслужава да се отбележат като такива линиите 12401096, 12603096, и 12302097.

Таблица 1 Биометрична характеристика на перспективни линии по набор от признаци, свързани с продуктивността

Варианти	Показатели	Височина	Брой Братя	Дълж. Центр. клас	Брой зърна в центр. клас	Тегло зърно в центр. клас	Тегло на зърното от растение
Садово 1	x	122,35	5,4	8,25	33,8	1,21	4,71
	Sx	0,61	0,21	0,10	0,72	0,03	0,20
	Sx%	0,50	3,99	1,23	1,87	2,61	4,29
	S%	2,21	17,4	5,38	8,17	11,41	18,71
12102096	x	148,95 ⁺⁺⁺	5,2 ^{n.s}	8,75 ^{n.s}	93,3 ^{n.s}	1,3 ^{n.s}	4,35 ^{n.s}
	Sx	2,20	0,19	0,24	0,58	0,5	0,19
	Sx%	45,05	3,67	2,28	1,20	4,04	3,46
	S%	15,77	16,02	9,95	5,25	17,64	15,11
12401096	x	91,5 ⁻⁻⁻	5,45 ^{n.s}	11,77 ⁺⁺⁺	52,85 ⁺⁺⁺	1,41 ⁺	5,33 ⁺
	Sx	0,61	0,19	0,17	1,42	0,04	0,13
	Sx%	0,66	4,25	1,46	2,27	2,94	2,50
	S%	2,91	18,55	6,38	9,91	12,82	10,90
12501095	x	114,75 ^{n.s}	5,25 ^{n.s}	10,7 ⁺⁺⁺	50,15 ⁺⁺⁺	1,32 ^{n.s}	5,26 ^{n.s}
	Sx	1,70	0,16	0,24	0,61	0,02	0,19
	Sx%	1,48	2,62	2,24	1,23	1,93	3,03
	S%	6,48	11,46	9,75	5,38	8,43	13,23
12603096	x	82,25 ⁻⁻⁻	5,45 ^{n.s}	10,37 ⁺⁺⁺	52,2 ⁺⁺⁺	1,45 ⁺	5,58 ⁺
	Sx	0,43	0,20	0,19	0,94	0,06	0,20
	Sx%	0,51	3,73	1,85	1,80	4,06	3,67
	S%	2,24	16,27	8,10	7,85	17,73	16,00
12202097	x	116,65 ^{n.s}	5,1 ^{n.s}	9,25 ⁺⁺	48,65 ⁺⁺⁺	1,32 ^{n.s}	5,38 ⁺
	Sx	1,07	0,19	0,19	0,69	0,06	0,15
	Sx%	0,92	3,83	2,11	1,42	4,39	2,79
	S%	4,01	16,71	9,19	6,23	19,13	12,19
12501095	x	112,95 ⁻⁻⁻	5,4 ^{n.s}	10,5 ⁺⁺⁺	44,5 ⁺⁺⁺	1,38 ^{n.s}	5,66 ⁺
	Sx	1,23	0,32	0,24	1,07	0,06	0,29
	Sx%	1,09	4,07	2,36	2,40	4,30	4,21
	S%	4,75	20,46	10,32	10,47	18,74	20,75
12302097	x	89,35 ⁻⁻⁻	5,4 ^{n.s}	12,6 ⁺⁺⁺	58,8 ⁺⁺⁺	1,78 ⁺⁺	7,02 ⁺⁺
	Sx	6,02	0,23	0,14	1,26	0,08	0,55
	Sx%	4,74	4,23	1,08	2,15	4,25	4,11
	S%	19,37	18,42	4,74	9,37	18,55	11,64
tp _{5%} = 2,002		tp _{1%} = 2,665			tp _{0,1%} = 3,469		

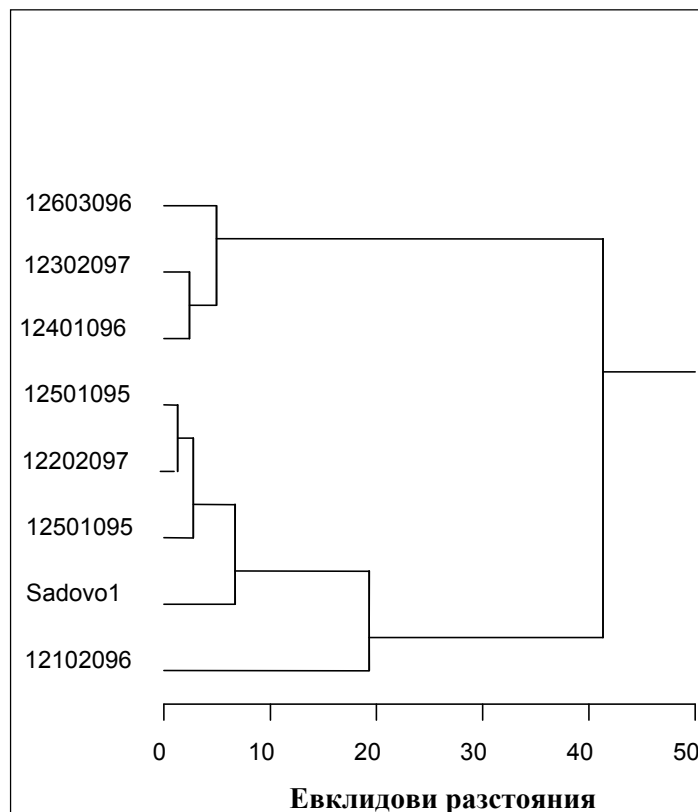
Проследявайки признака обща братимост се вижда, че няма съществено различие между проучваните линии и сорта "Садово 1".

Дължината на класа обаче е различна, като само при линия 12102096 разликата е несъществена. Всички останали линии са формирали доказано по-дълъг централен клас. Това от своя страна се е отразило и върху признака брой зърна в централния клас, където проявлението е напълно аналогично.

Само при линиите 12401096, 12603096, и 12302097 е отчетено и доказано по-високо тегло на зърното от централния клас. При останалите линии теглото е по-

високо от това отчетено при стандартния сорт, но разликата между тях е недостоверна.

С доказано по-високо тегло на зърното от растение се отличават линиите 12401096, 12603096, 12202097, 12501095 и 12302097. Оценявайки комплексно проучваните линии се вижда, че линия 12401096, 12603096 и 12501095 се отличават с по-ниско стъбло, по-висока братимост, дължина на централния клас и съответно по-високо тегло на зърното от клас и от растение.

Фигура 1. Кластериране на генотиповете по комплекса от проучвани признаци

Тези линии се намират и в една кластерна група (фиг. 1). От дендрограмата се вижда, че по комплекса от проучваните признаци вариантите се групират в две големи групи. Най-близо до “**Садово 1**” се намира линия 12102096, която с изключение на височината е показала стойности на разглежданите признаци от нивото на стандарта.

Таблица 2. Резултати от дисперсионния анализ

Причини за вариране	DF	SQ	MS	F
Общо	47	35,96		
Генотипове	7	12,48	1,78	5,23++
Условия на годините	5	1068	2,14	6,29++
Взаимодействие	35	28,81	0,82	2,42+
Хетерогенност	7	3,13	0,45	1,32n.s
Грешки	28	9,67	0,34	

Отчетените добиви (kg от 10 m²) по варианти и години са обработени чрез двуфакторен дисперсионен анализ. Резултатите показват (табл. 2), че съществуват доказани разлики, както между генотиповете, така и между условията през годините. Това дава основание да се оценят генотиповете не само по добив, но и по стабилност в проявлението му в зависимост от климатичните особености на годините през, които е проведено проучването.

В таблица 3 са представени резултатите от проведения анализ за стабилност, като наред със средния добив по варианти са отразени и намерените индекси на стабилност (Ysi). От ранговото подреждане на генотиповете по добив се вижда, че най-висок е отчетен при линия 12302097, а най-нисък при линия 12501095. Линия 12302097 се отличава и с най-висок индекс на стабилност (Ysi = 11*), което означава, че реализирания потенциал е постоянен и не се влияе от климатичните различия през годините на проучване. Като сравнително стабилни се отличават стандартния сорт “Садово 1”, линия 12401096 и линия 20603096.

Таблица 3. Оценка на генотиповете по добив и стабилност

Варианти	Среден добив kg от 10 m ²	Ранг по добив	Корекция на ранга	Корегирани ранг	Вариране на стабилност	Корекция на стабилността	Индекс на стабилност YSi
Садово 1	6,97	6	2	8	0,580	-8	0+
12102096	6,98	4	1	5	0,303	-8	-3
12401096	6,84	7	2	9	0,225	-8	1+
12501095	6,27	1	-3	-2	0,764	-8	-10
12603096	6,96	5	2	7	0,224	-7	0+
12202097	6,47	2	-3	-1	0,375	-8	-9
12501095	6,56	3	-2	1	0,352	-8	-7
12302097	7,18	8	3	11	0,103	0	11+
Средно за опита = 6,78					LSD P _{0,05} = 0,146		

Средно за периода (2000-2005) видовият състав на плевелите в отделните линии пшеница е постоянен. Преобладават едногодишните двусемеделни видове: бръшлянолистно великденче, стълбообхватна мъртва коприва, скърбица, фалопия, а от многогодишните – паламида и поветица. Хербицидът Дерби 175 СК в доза 5ml/da контролира отлично наличните плевени (слаб ефект има по отношение на поветицата – *Convolvulus arvensis* L.), но между проучваните линии пшеница няма разлика по отношение на видовия състав и плътността на плевелите.

ИЗВОДИ

1. Линия 12302097 е с най-висока комплексна оценка по проучвани признаци, по добив и стабилност на добива, което я определя като перспективна и може да бъде предложена за изпитване като кандидат сорт.

2. Линиите 12401096 и 12603096 са със сравнително добри характеристики и могат успешно да се използват в бъдещи селекционни програми.

ЛИТЕРАТУРА

Колев, К., 1998. Адитивност на интродуцирани сортове обикновена зимна пшеница в условията на Централна Южна България. Растениевъдни науки 7:501-504.

Пенчев, П., З. Попова, 2005. Сравнително изпитване на сортове зимна мека пшеница селектирани в ИРГР Садово. Балканска научна конференция, 2005,

Карнобат

Шанин, Й., 1977. Методика на полския опит. Издателство на Българска Академия на науките. София.

Allard, R.W., and A.D. Bradshaw, 1964. Implications of Genotype. Environmental Implications in Applied Plant Breeding. Crop. Sci., 503-507

Hair, Y.F., R.E. Anderson and Rh. Tatum, 1987. Multivariate data analysis with readings Macmillan Publ.CO. New York.

Kang, M.S., 1993. Simultaneous selection for yield and stability; Consequences for growers. Agron. J. 85: 754-757.